

ris apostolis, uerè dicere poterimus: Domine, ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes. Et nos credidimus & cognouimus, quia tu es CHRISTVS filius dei: & cōfitebimur in super, quia filius est in substantia dei patris. Quem decet æqua cum patre in unitate spiritus sancti gloria, honor, & maiestas, in perennia seculorum secula. Amē.

C A P V T S E P T I M V M.

- 58 **Q**UOEST hæc autem ambulabat IESVS in Galilæam. Nō enim uolebat in Iudæam ambulare: quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies festus Iudæorum, scenophegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius: Transi hinc, & uade in Iudæam, ut & discipuli tui uideāt opera tua, quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palàm esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo. Neq; enim fratres eius credebant
- 59 in eum. ¶ Dixit ergo eis IESVS: Tempus meum nōdum aduenit, tempus autem uestrum semper est paratum. Non potest mundus odisse uos: me autem odit, quia ego testimoniū perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc: ego enim non ascendam ad diem festū istum, quia meum tempus nondum impletum est. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autē ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto. Iudæi ergo quærebant eū in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Et murmur multus erat in turba de eo. Quidā enim dicebant, quia bonus est: alii autem dicebant, nō, sed seducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter metū Iudæorū. Iā autem die festo mediante, ascendit IESVS in templum, & docebat. Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas scit, cū nō didicerit? Respōdit eis IESVS, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si quis uoluerit uoluntatem eius facere, cognoscat de doctrina utrū ex deo sit, an ego à meipso loquar. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autē quærit gloriam eius qui misit eū, hic uerax est, & iniustitia in illo non est. ¶ Nōne Moyses dedit uobis legem, & nemo ex uobis facit legē? Quid me quæritis interficere? Respōdit turba, & dixit: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Respondit IESVS, & dixit eis: Vnū opus feci, & omnes miramini. Propterea Moyses dedit uobis circumcisionem: non quia ex Moysse est, sed ex patribus, & in sabbato circumciditis hominē. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut nō soluatur lex Moysi, mihi indignamini, quia totū hominem sanū feci in sabbato? Nolite iudicare secundū faciem, sed iustum iudicium iudicate. ¶ Dicebant ergo quidam ex Hierosolymis: Nōne hic est quem quæruunt interficere? Ecce palàm loquitur, & nihil ei dicūt. Nūquid uerè cognouerūt principes, quia hic est CHRISTVS? Sed hunc scimus unde sit: CHRISTVS autem cū uenerit, nemo scit unde sit. ¶ Clamabat ergo IESVS in templo docens, & dicēs: Et me scitis, & unde sim scitis, & à meipso non ueni, sed est uerus qui misit me, quē uos nescitis. Ego

tis. Ego scio eum: & si dixerō quia nescio eū, ero similis uobis mendax. Sed scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit. ¶ Quærebant ergo eū apprehēdere, & nemo misit in illum manus: quia nondum uenerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: CHRISTVS cum uenerit, nunquid plura signa faciet, quàm quæ hic facit? ¶ Audierūt pharisæi turbam murmurantem de illo hæc, & miserunt principes & pharisæi ministros, ut apprehenderent IESVM. Dixit ergo eis IESVS: Adhuc modicum tempus uobiscū sum, & uado ad eū qui me misit. Quæretis me, & nō inuenietis: & ubi ego sum, uos non potestis uenire. Dixerūt ergo Iudæi ad semet ipsos: Quò hic iturus est, quia non inueniemus eū? Nunquid in dispersione gentiū iturus est, & docturus gentes? Quis est hic sermo quē dixit: Quæretis me, & nō inuenietis: & ubi sum ego, uos nō potestis uenire? ¶ In nouissimo autē die magno festiuitatis stabat IESVS, & clamabat, dicens: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autē dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat spiritus datus: quia IESVS nondum erat glorificatus. ¶ Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est uerè propheta. Alii dicebant: Hic est CHRISTVS. Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa uenit CHRISTVS? Nōne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello, ubi erat Dauid, uenit CHRISTVS? Dissensio itaq; facta est in turba propter eum. Quidā autem ex ipsis uolebāt apprehendere eum, sed nemo misit super eum manus. ¶ Venerūt ergo ministri ad pontifices & pharisæos. Et dixerūt eis illi: Quare non adduxistis illū? Responderunt ministri: Nunquā sic locutus est homo, sicut hic loquitur. Responderunt ergo eis pharisæi: Nunquid & uos seducti estis? Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legē, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui uenit ad eū nocte, qui unus erat ex ipsis: Nūquid lex nostra iudicat hominē, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat? Responderūt, & dixerunt ei: Nūquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & uide, quia à Galilæa propheta nō surgit. Et reuersi sunt unusquisq; in domū suam.

ANNOTATIONES BREUES XXXIX. CIRCA LITERAM CAP. VII.

1	in Galilæam.	ἡ σκηνοπηγία	11	non ascendam	
2	in Iudæam	scenopogia		εὐπω ἀναβαίνω	
	ἐν τῇ γαλιλαίᾳ	rectus singularis.		nondum ascendo	
	ἐν τῇ ἰουδαίᾳ	4	Dixerunt autem	12	ipse
	in Galilæa	εἰπομεν		αὐτοῖς	
	in Iudæa	Dixerunt ergo		illis:	
3	in proximo	6	in palam	15	multus
	ἐγγύς		ἐν παρρησίᾳ		multum
	positiuum.		in libertate	15	in turba
4	scenopogia.	11	Ego - enim		ἐν τοῖς ὄχλοις

16	plurale. turbas. τὸν ὄχλον singulare.	35	cognoscit Clamabat ἐκραξεν indefinitum. & infra.	52	Græcorum speciale pro uniuersali. & infra. datus; ἅγιον sanctus
17	palam παρρησίᾳ libere & infra.	36	scitis, οἴδατε nouistis & infra.	53	Ex illa ergo turba πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου Multi ergo è turba hos sermones — eius; τὸν λόγον singulare.
18	festo mediante: πῆρ ἐορτῆς μεσότης circa festi medium	37	scio eum: — & si dixerō quia nescio eum, ero si milis uobis mēdax. Sed scio eum:	53	Quidam ἄλλοι Alij uenit: uenturus est sicut hic — loquitur * ὁ ἄνθρωπος homo.
19	Respondit * οὖν igitur	41	signa * τῶν ἰσχυρίων faciet — quā facit: ἐποίησεν indefinitum.	54	Nunquid Nōne Scrutare — scripturas; surgit. ἐγήγερται præteritum.
22	loquar. λαλῶ præsens.	41	faciet — quā facit: ἐποίησεν indefinitum.	54	Quidam ἄλλοι Alij uenit: uenturus est sicut hic — loquitur * ὁ ἄνθρωπος homo.
30	secundum faciem: κατ' ὄψιν secundum aspectum	41	faciet: ἐποίησεν indefinitum.	55	uenit: uenturus est sicut hic — loquitur * ὁ ἄνθρωπος homo.
31	ex Hierosolymis. ἐκ τῶν ἱεροσολυμιτῶν ex Hierosolymitis	42	principes & pharisæi οἱ φαρισσαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς pharisæi & principes sacerdotum	66	Scrutare — scripturas; surgit. ἐγήγερται præteritum.
32	interficere: * Et	43	Dixit ergo — eis	66	Scrutare — scripturas; surgit. ἐγήγερται præteritum.
33	hic est * ἀληθῶς uerè	43	Dixit ergo — eis	67	surgit. ἐγήγερται præteritum.
34	scit γινώσκῃ	46	gentium τῶν ἐθνῶν		

COMMENTARIUS IN CAPVT SEPTIMUM.

58

Missis ijs quæ alij euangelistæ dixerunt dominum fecisse posteaquàm scitauit tot milia hominum, & ambulauit super uertices aquarum, quædã quæ alij omisere, subdit Ioannes, dicens. ¶ Post hæc autem ambulabat IESVS in Galilæam. Non enim uolebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies festus Iudæorum, scenophegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius: Transi hinc, & uade in Iudæam, ut & discipuli tui uideant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & querit ipse in palam esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo. Neque enim fratres eius credebant in eum. ¶ Ambulabat IESVS in Galilæa, id est diuersabatur in patria sua, quod ex his cognoscitur, quæ subiungit euangelista. Dixerunt ergo ad eum fratres eius: Transi hinc, & uade in Iudæam. Sed qui sunt hi fratres eius, nisi quidam cognati & affines eius ratione uirginis aut Ioseph, & non omnes qui dicebantur eius fratres: quia Simon & Iudas, qui & Thaddæus dictus est, & Iacobus minor, qui & fratres domini dicebantur, erant iam in apostolos electi, & sequebantur eum, & credebant in ipsum, at illi non erant eum secuti, sed auditu didicerant, & fortè (ut fieri potuit) nõ nulla uiderant; quod insinuant uerba ipsorum, dicentium: Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo. Et quare dicebant: Transi hinc, & uade in Iudæam, ut & discipuli tui uideant opera tua quæ facis: Quia multi discipulorum abierant retro, ut paulo supra uisum est, numero quingentesimo sexto: & iam cum illo non ambulabant: sed & cū dicunt, Ut discipuli tui: declarant se non esse discipulos. Volebant itaque, quod sibi illos reconciliaret, & maxime in Iudæa, quò propter diem festum tabernaculorum, quem mense septimo celebrare solebant, quem & scenopegiam à fixatione tabernaculorum appellabant.

appellabant: & ipsi qui retro abierant discipuli, & omnis populus ex omni parte erant
 confluxuri, & suadebant id esse faciendum: quia nemo in occulto quicquam facit, qui
 quærat esse manifestus, & per ora hominum uolitare. Ideo si hæc facis, manifesta te
 ipsum mundo. Arbitrabantur enim id, dominum sanitates, & uirtutes in Galilæa, aut
 aliqua parte Galilææ, ubi pauci essent homines, fecisse: perinde esse atque eas in occul-
 to loco fecisse: nihil id æstimantes, nisi illa uniuersa regio nosset, ut inde sibi laudem &
 famam pareret: cuius ipsi quoque qui erant propinqui, & affines eius essent partici-
 pes. Ecce quomodo stulta caro, & stultus mundus dei sapientiam docere uult, & se sa-
 pientia dei prudentiorem putat, quàm neque unquam secutus fuit, neque audiuit.
 nam si ipsi secuti fuissent **CHRISTVM**, siue audiuisent eum, aliter ex sanctis uerbis
 eius fuissent edocti, qui hoc ex Matthæi sexto docuerat: Attendite ne iustitiam ue-
 stram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis. Et ex uigesimalo tertio, opera fa-
 cere, ut uideantur ab hominibus: hoc scribarum esse & pharisæorum. Omnia uero
 (inquit) opera faciunt, ut uideantur ab hominibus. Ergo uolebant dominum similem
 esse scribis & pharisæis: & contra quàm doceret, ipsum facere hortabantur: quod in-
 dicat eos non fuisse secutos dominum. Et hoc insuper (ut dictum iam est) quod dice-
 bant, Ut uideant discipuli tui: se à discipulatu eius excludebant. Et probè quidē, quia
 neque **CHRISTVM**, neque doctrinam eius sapiebant, sed solam carnem & mun-
 dum: neque spiritu appropinquabant, etsi essent affinitate carnis propinqui, aut tales
 existimati. Quapropter haud ab re respondit eis dominus id, quod subdit Ioannes, di-
 cens. ¶ Dicit ergo eis **IESVS**: Tempus meum nondum aduenit, tempus autem ue-
 strum semper est paratum. Non potest mundus odisse uos, me autem odit: quia ego
 testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Vos ascendite ad diem festū
 hunc. Ego enim nondum ascendam ad diem festum istum, quia tempus meum non-
 dum impletum est. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut autem ascenderunt
 fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum: non manifeste, sed quasi in occulto.
 Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Et murmur multum
 erat in turba de eo. Quidam enim dicebant, quia bonus est: alij autem dicebant, non-
 sed seducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter metum Iudæorū.
 Iam autem die festo mediante, ascendit **IESVS** in templum, & docebat. Et miraban-
 tur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Respondit eis **IESVS**,
 & dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si quis uoluerit uo-
 luntatem eius facere, cognoscat de doctrina, utrum ex deo sit, an ego à meipso lo-
 quar. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem quærit glori-
 am eius qui misit eum, hic uerax est, & iniustitia in illo non est. ¶ Tempus meum
 (inquit) id est tempus spiritus, quod est tempus **CHRISTI**, in quo homines non car-
 ne & mundo, neque carni & mundo, sed spiritu, & spiritui uiuunt, nondum adue-
 nit: tempus autem uestrum, quod tunc erat tempus mundi, semper est paratum: quia
 mundani erant, & mundum sapiebant. Neque unquam mundus suis est destitutus.
 Mundus autem suos amat & tutatur, ut spiritus suos: sed ille ad citam perditionem:
 iste ad aeternam saluationem. Merito ergo, quia mundani erant, audierunt à domino
 ij, qui ipsi solum carne affines erant: Non potest mundus odisse uos. At de se dixit,
 cum mundanus non esset, sed plusquam cœlestis, & plusquam spiritalis. Me autem
 odit, quia ego testimoniū perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Cœlū & terra,
 spiritus & mundus adeò pugnant, ut sibi inuicē prorsus aduersentur. Terra & mūdus,
 malefica sunt: ut quæ quod cœleste et spiritalis est, extinguere et mortificare satagāt.
 cœlum & spiritus, benefica: ut quæ quod terrenū & mundanum est non perdere, sed
 saluare, uiuificare, & (ut sic dicam) bonificare uelint. Aduersantur cœlum & spiritus,
 terræ & mundo in bono, & ad bonum: terra autem & mūdus, cœlo & spiritui in ma-

Iō, & ad malum, Mundus, infirmus: sed qui odit medicum ostendentem ipsi infirmitatem suam, quæ sunt mala opera ipsius: qui odit inquam medicum, & eum quidem, qui tantum amat ipsum: qui adeo bonus est, ut etiam omne odium perferre uelit, & denique mori, ut ipsum sanet, efficiat que bonum. O immensa cœlestis medici bonitas. O spiritualis dulcedo. Gustate, & uidete quoniam suavis est dominus. Hæc dixit dominus fratribus, id est (ut dictum est) carne affinis, aut qui tales putabantur. Et adiecit: Vos ascendite ad diem festum hunc. Ego enim (ut habet Ioannes) οὐπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, id est, Nondum ascendo ad festiuitatem hanc, quia meum tempus nondum impletum est: nondum tempus, ut ego ascendam, aduenit. Ipsi uero ascenderunt ad diem celebritatis, in quo scribæ & pharisæi insidias tetenderant, ut eum caperent. Quod cognoscens dominus, quem nihil latere poterat, nō dum ascendit: ac sic quidem hanc illis subtraxit occasionem. Quod autem id intendissent, satis constat per ea, quæ subdit euangelista, cum ait: Iudæi autem quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Non enim ad aliud quærebant eum, nisi ut apprehenderent ipsum, & si possent, etiam interficerent. Et hac de causa, ut supra dictum est, non uolebat dominus in Iudæa ambulare, quia quærebant ipsum Iudæi interficere. Et cum sanguinis propinquitate sibi affinis locutus fuisset, illis ad scenopegiam ascendentibus, ipse remansit in Galilæa certos dies. Posteaquam autem ascenderunt illi fratres ipsius, & ipse ascendit: non manifeste quidem, sed quasi in occulto & clanculum. Nā quando cum turba erat discipulorum, & in societate peregrinorum, tunc manifeste ascendebat: nunc autem non sic ascendit, neque ab ullo peregrinorum rumor aduentus eius auditus est. Non ergo prius simpliciter dixit: Non ascendam, quia ascendit: sed (ut dictum est à Ioanne) nondum ascendo. Ascendit igitur non tunc, sed post aliquot dies: & non primis diebus festi quod septem erat dierum, sed dimidia iam adueniente celebritate. In primis autem diebus Iudæi quærebant eum, & dicebant: Vbi est ille? Adeo ut ea res latere nō potuerit turbas, quarum pars sentiebat cum Iudæis, id est scribis & pharisæis: pars autem nequaquam. ita ut murmuratio multa esset in populo, quibusdam dicentibus, quod bonus esset, & hi non sentiebat cum scribis & pharisæis: alijs contradicentibus & dicentibus, Nequaquam, sed seducit turbas: & hi cum ipsis sentiebat. At tamen nemo audebat palam hoc uel illud loqui, propter metum Iudæorum, scribarum uidelicet atque pharisæorum. Cum ergo medium festi aduentasset, utpotè quarto die, ascendit dominus in templum, & docebat: id enim designat, quod ait Ioannes, ἡδὴ τῆς ἑορτῆς μεσοδου ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν ἑορτήν, id est, Iam autem cum medium festiuitatis adesset, ascendit IESVS in templum. Tunc enim tempus ascendendi, de quo locutus fuerat fratribus suis, impletum erat: ac ipse quidem nouerat quando sibi fuerat ascendendum, & quando non: qui fixerat tempora, & cuius ordinatione currebant omnia, ut qui omnibus prouidebat in tempore, sibi quæque ipse prouideret: & ut in hoc se esse dei sapientiam ostenderet, quod sciret cogitationes eorum, & prouidentiam, quod sibi tempus accommodaret. Et docebat, testimonia scripturarum (quis de hoc dubitet?) sic tunc mirifice adducendo, ut omnes conuerteret in stuporem: adeo ut Iudæi, qui & eum fortè apprehendere statuerant, mirarentur, dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Mirabantur, quod cum nunquam ingressus esset diatriban ipsorum, sciret literas: & exactius quidem, quam unquā aut discere, aut docere potuissent. At si credidissent uerbo eius, quod cœlestē haberet patrē, quodq; dei filius esset, cognouissent profectò, quod is erat qui adinuēnit omnem uia disciplinæ, & quod deus sciētiarū dominus est. Quare quod nō oportuit ipsum discere, ut sciret literas, ut qui oibus illas infuderit. Proinde respōdit, admiratione cordis eorū perspecta: Mea doctrina, non est mea, sed eius qui misit me, patris. In q̄ doctrinam suam referebat in patrem: tum quia omnia à patre haberet, tum quia ab eo missus

Psalmo. 33.

Baruch. 3.

1. Regum. 2.

missus esset, & loqueretur quæ pater dicenda mandauerat. Proinde doctrina ipsius non erat sua, sed eius qui miserat eum: ut doctrina & sermo oratoris non est oratoris, sed eius qui misit eum. Et ut qui faciunt uoluntatem regis, qui suum misit oratorem, postea cognoscunt, quod sermo oratoris non erat oratoris, sed regis qui miserat illum: ita dominus dicebat: Si quis uoluerit uoluntatem eius facere, cognoscat de doctrina utrum ex deo sit, id est ex deo patre, an ego à meipso loquor. Orator ab aliquo regem missus, si loquatur nomine regis, quæ loqui non est iustus, à seipso loquitur, & mendax est, & gloriam suam, non regis, quærit: Si uero ea solum loquatur, quæ loqui est iustus, uerax est, non suam, sed sui regis uoluntatem atque gloriam quærens. At uero dominus nihil loquebatur, quod ut loqueretur à patre non fuisset missus: neque gloriam suam, sed patris quærebat, neque uoluntatem suam ut suam uolebat: tamen uoluntas ipsius & patris, & gloria ipsius & patris non esset diuersa, sed eadem: uerum pater à se eam habet, filius à patre. Quare & uerax erat, & iniustitia in eo non erat ulla, sed nec esse poterat. Sed quomodo potuissent ipsi facere uoluntatem patris? Faciendo quod dominus docebat, sicut pater (multis testibus) locutus est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* At tantum aberat, ut uellent facere uoluntatem patris, faciendo ea quæ dominus eis tradebat, ut ne id quidem facere uellent, quod Moses ipsis tradiderat. Quod retegente Ioanne subdit dominus, dicens. **C** Nonne Moyses dedit uobis legem, & nemo ex uobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Respondit **I E S U S**, & dixit eis: Vnum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moyses dedit uobis circumcisionem, non quia ex Moysse est, sed ex patribus. Et in sabbato circumciditis hominem. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non soluatur lex Moyse: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato? Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. **C** Moyses uniuersam legem (deus per angelum mandante) tradidit, in qua inter cætera Exodi capite uigesimo tertio scriptum est: Infontem & iustum non occides. Contra quod ipsi innocentem **C H R I S T U M**, & per eminentiam iustum occidere uolebant: quemadmodum & prauitate eorum per spiritum sanctum cognita, spiritu prophetico prædictum fuerat: Captabunt in animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt. Ideo iure audierunt ab eo qui corda ipsorum habebat explorata: Nonne Moyses tradidit uobis legem, & nemo ex uobis facit legem? Ille legem facit, qui implet ea quæ mandata sunt per legem. Et hic sermo ad eos præsertim dirigebatur, qui conspirauerant in mortem eius, & qui illis consentiebant: qui sanè plurimi erant. Et causam subdidit, cur nemo eorum faceret legem, cum adiecit: Quid me quæritis interficere? In multis alijs legem non implebant: ut ex Matthæi capite uigesimo tertio, & plerisque alijs, tum eiusdem, tum aliorum euangelistarum locis licet intueri. Sed in hoc eos hic potissimum transgressionis arguit, quod ipsum (qui reuera solus insons, & sine peccato erat) interficere uolebant: quod & tandem fecerunt, id quod fuit maximum, quod unquam admiserint piaculum. Et hoc illis dominus fecit manifestum, quod maxime uolebant ipsi esse occultum, qui omnia sciebat ab initio. Et ob id ipsis (ut per uerisimile est) impellentibus, multitudo è turba respondit: quamuis sermo domini non fuisset ad turbam: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Quasi diceret, Nemo te quærit interficere. Quod falsum erat, & mendacium, etiam si multi è turba id ignorarent. Et falsitati ac mendacio præmiserunt blasphemiam, cum dixerunt: Dæmonium habes. Quod & facturi erant, dicente **Esaia**: Dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctum Israël, ab alienati sunt retrorsum. Quibus dominus, etsi mendacibus & blasphemis, modestissimè respondit: Vnum opus feci, & omnes miramini. Hoc opus est de clinico octo & triginta annos morbo detecto, quem

Matth. 1.

60

Psalmo. 92.

Esaie. 1.

dominus sabbato sanauit, quod capite quinto, numero trigesimo sexto Ioannes narrauit. Et mirabantur quod in sabbato sanasset eum, & quod insuper iussisset, ut qui sanus effectus fuerat, tolleret grabatum suum. Sed ut desinerent mirari, & intelligerēt id ipsi licuisse, Moses dedit eis legem de circuncisione: ut ex Leuitici capite duodecimo cognoscitur, ubi sic præcepit Moses: Mulier, si suscepto semine pepererit masculinum, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstruæ, & die octauo circumcidetur infantulus. Non quod circuncisio ex Mose esset, sed ex patribus Abraham, Isaac, & Iacob, & eorū successoribus, nam Abraham primum data est. Sed quod octauo die fieret, Moseos erat. At qui hæc circuncisio si octauus dies in sabbatum incidebat, & in sabbato quoque fiebat, & infantulum circumcidebant, & quæcunque ad id faciendum spectabant, & afferebant, & tollebant: neque credebant ita soluere legem, ut neque reuera soluebant. Et ad hoc ipsum, ut in operibus CHRISTI confutarentur ex lege sua, tulit eis Moses hanc (ita spiritu dei suggerente) legem. Nam si licebat partem hominis sanare sabbato, & inferre, & auferre quod sanando erat necessarium, non uiolando sabbatum: quanto magis licebat domino totum hominem uerbo curare in sabbato: & homini tollere, quod sibi infirmo fuerat necessarium, non uiolato sabbato, & præsertim cum non humana, sed diuina fuerit illa curatio: Et idcirco illi ex hac lege Moseos cognoscere debuerant id ei licuisse, & minime illi indignari, sed studere iustum iudicium facere, quod in Deuteronomio Moses mādauit, dicens: Quod iustum est, iudicate. At ipsi secundum faciem, corticem & literam iudicabant: satisque illis erat, si quantuluncumque apparentiæ contra obseruationem synagogæ haberent, ut iudicarent & condemnarent secundum aspectum, quod Ioannes dicit *κατ' ὄψιν*, & secundum apparentiam. Quod malum, quandoque serpit, pessimum est: quando quidem satis est tunc, uel tantillum apparentiæ contra inductitias obseruationes, quas aut synagogæ, aut ecclesiæ prætextu defendunt, apud eos qui maleuolo sunt animo, ut protinus studeāt cui libuerit notā hæreseos, & uiolatæ legis inurere, ut olim nulla causa domino nostro scribæ & pharisæi fecere: quamuis ipsos conscientia condēnet, haud aliter atque eos quos inuidia, & odio motos, iubet dominus non secundum aspectum, id est apparentiam, sed iustum iudicium iudicare. Quibus sic à domino, qui corda omnium intuetur, confutatis, & nō habentibus quid contra hiscerent, sed præ confusione erubescens, quidam ex Hierosolymitanis dicebant, quod subdit Ioannes: dicens. ¶ Dicebant ergo quidam ex Hierosolymitis: Nonne hic est quem quærunt interficere? Ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid uerè cognouerunt principes, quia hic est CHRISTVS? Sed hunc scimus unde sit: CHRISTVS autem cum uenerit, nemo scit unde sit. ¶ Nonne (inquiunt) hic est, quem quærunt interficere? Ac si dicerent: sic. Et quasi admirabundi subiungunt: Ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. De cuius ratione hæsitantes subdunt: Nunquid uerè cognouerunt principes, quia hic est CHRISTVS? Nunquid ideo principes sacerdotum nihil ei dicunt, quia uerè, certo & indubitato cognouerunt, quia hic est CHRISTVS? Quod refutando dicunt. Sed hunc scimus unde sit: CHRISTVS autem cum uenerit, nemo scit unde sit: ut in Malachia scriptum est: Et quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis stabit ad uidendum eum? Quasi dicerent: Cum uenerit CHRISTVS, nemo scit unde sit. Sed hunc scimus unde sit. Non est ergo hic, CHRISTVS, neque admodum uerisimile est principes, quia uerè cognouerint quod hic sit CHRISTVS, sinere eum liberè loqui, & nihil ei dicere. At falsum id erat, quod prorsus scirent unde esset. Nam neque originem eius, quæ supra mūdum erat, sciebant: neque modum, qui supra naturā erat: neque locum, quia credebant locum ortus eius esse Galilæam. Sed uerum erat quod adiunxerunt: CHRISTVS autem cum uenerit, nemo scit unde sit. saltem quo ad originem, & ortus sui modū. Quod & quodāmodo etiā ex prophetia didicerant, dicente

Esaia

Deutero. 1.

61

Malach. 3.

Esaiā: Quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est: Et Hieremias: Tibi peccauimus expectatio Israhel, saluator noster in tempore tribulationis. Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi uiator declinans ad manendum? Quare futurus es quasi uir uagus, & fortis qui non potest saluare? Et ex hoc quod quasi colonus futurus erat, & quasi uagus in terra, cognoscere debuerant eum, qui talis ipsis apparebat, esse CHRISTVM. Quibus dominus, qui æquè absens eos audiebat atque præfens: ut ostenderet se intima ipsorum nosse, & se eum esse quem negabant, neque ipsos nosse unde esset, quod sibi arrogabāt, respōdit quod subiungit Ioannes, dicens. ¶ Clamabat ergo IESVS in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim 62
 scitis: & à meipso non ueni, sed est uerus qui misit me, quem uos nescitis. Ego scio eum: & si dixero quia nescio eum, ero similis uobis mendax. Sed scio eum: quia ab ipso sum, & ipse me misit. ¶ Et me scitis (inquit) & unde sim scitis, ac si diceret: Dicitis quod me scitis, & unde sim: at neque me scitis, neque unde sim scitis. Putatis quod me ultrò ingesserim ad ea uobis prædicanda, quæ uobis nuncio: at non ita est, quia à meipso non ueni, sed est uerus qui misit me, quem uos nescitis, & hic erat summus pater cœlestis, de quo Esaiæ sexagesimo primo: Spiritus domini super me, & subditur: Ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem. Et subdit: Ego scio eum: & si dixero quia nescio eum, ero similis uobis mendax, qui dicitis nosse me, & unde ego sim. Et quomodo non nosset eum, qui missus à patre, semper erat cum patre, in eiusdem naturæ maiestate, & potentiæ æqualitate, qui est ipsa per quem condita sunt omnia, sapientia patris: Et subdit: Sed scio eum, quia ab ipso sum, ut filius scilicet à patre, & ipse me misit. Ipse siquidem erat magni consilij angelus, id est nuncius, à summo patre missus, Et ea quæ nunciabat, non ut à se, sed ut à summo patre nunciabat: ubique patris qui miserat ipsum, præferens honorem: & ita in homine deo, omnem docens hominem, omnia æterno patri per ipsum esse referenda. Hæc ubi dixisset dominus: Iudæi cum nihil haberent quod contradicerent, nitentur ipsum apprehendere, dicente Ioanne. ¶ Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum 63
 manus: quia nondum uenerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: CHRISTVS cum uenerit, nunquid plura signa faciet, quàm quæ hic facit? ¶ Nemo (inquit) misit in illum manus: quia nondum uenerat hora eius, nondum uenerat hora, qua uoluit permittere se capi, non enim pro uoluntate inimicorum suorum captus est, sed pro sua, id est quando uoluit: sicut scriptum erat: Oblatus est, quia ipse uoluit. Et hæc uidentes & audientes, multi de turba crediderunt in eum. Videbant enim, quomodo aduersarij eius nihil in eum faciebant, quomodo ex lege & scripturis confusi, hiscere non audebant: quomodo quæ alij clam moliebantur aut uentilabant, ea ipse sciebat, & ad ipsos etiã cogitatus respondebat. Audiuerant quoque, & uiderant alia mirabilia. Et dicebant: CHRISTVS cum uenerit, nunquid plura signa faciet, quàm quæ hic facit: ac si dicerent, Non possumus credere, eum quæ putant uenturum CHRISTVM, posse plura signa facere, quàm hic facit. Quare hic, CHRISTVS & Messias est: quia non est uenturus quisquam, qui plura isto signa facere possit. Et hi uerum dicebant, & uerè sibi suadebant. Sed quanquam hæc illi dicebant: nō palàm quidem propter metum Iudæorum, sed clāculum, & submissiore uoce, susurrando scilicet & submurmurando: audierunt tamen & intellexerunt pharisæi, quæ credentes in eum, dicebāt uerba, ut subdit Ioannes, dicens. ¶ Audierūt pharisæi turbam murmurātem de illo, hæc. Et miserunt principes & pharisæi ministros, ut apprehenderent IESVM. Dixit ergo eis IESVS: Adhuc modicum tempus uobiscum sum, & uado ad eum qui me misit. Quæretis me, & non inuenietis: & ubi ego sum, uos non potestis uenire. Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos: Quò hic itu 64

Esaiæ. 53.

Hierem. 14.

Esaiæ. 9.

ex sept.

Esaiæ. 51.

- rus est, quia non inueniemus eum: Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes: Quis est hic sermo quem dixit: Quæretis me, & non inuenietis: & ubi ego sum, uos non potestis uenire? ¶ Turba fidelium timebat Iudæos: & contra, ipsi principes sacerdotum & pharisæi cognoscentes, quod multis persuasisset dominus, & quod multi crederent in eum, timebant turbam. Hac de causa non sunt ausi per semetipsos iniicere manus in IESVM, sed miserunt ministros, ut apprehenderent eum. Proinde dominus manifestando secreta eorum machinamenta ipsum non late-
re, & non esse in potestate submissorum ipsum apprehendere, adiecit: Adhuc modicum tempus uobiscum sum. ac si diceret, Non me nunc apprehendetis, sed post modicum tempus. Quod ideo dicebat, quia usque ad proximum pascha, id est non supra sex menses, cum Iudæis futurus erat: quibus elapsis permisit se apprehendi, non quando uoluerunt, sed quando uoluit. Et hoc sanè modicum & perbreue tempus est. Et uado ad eum qui misit me: nam aliquot post passionem suam, & gloriosam resurrectionem elapsis diebus, ascendit ad patrem, in dextera eius sessurus. Et subiunxit: Quæretis me, & non inuenietis: & ubi ego sum, uos non potestis uenire. Quæsituri erant eum, quia expectaturi Messiam uenturum, quem & adhuc expectant, sed frustra: quia CHRISTVS iam uenit: & sic quærentes, non inuenturi, saltem in primo aduentu quem adhuc existimabāt futurum: etsi in secūdo, cum plangent se super eum, & uidebunt in quem transfixerunt. Et non possunt ire ubi est, quia nemo infidelis & incredulus cum eo ascendet in cœlum: sed deturbabitur cum angelis apostaticis in infidelium barathrum, sæuas daturus in æternum pœnas. Quæ cum non intelligerent Iudæi, aduersarij eius, dixerunt: Quò hic iturus est, quia non inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? O stolidæ aures, & pingue ingenium. Quò ipse sit iturus, iam uobis dixit, cum ait: Vado ad eum, qui me misit. Et nunquid dispersio gentium misit eum, ut ipse ad eam sit rediturus? Quod si esset sensiliter iturus ad gentes, inueniri à uobis posset. Sed quia iturus est in cœlum, uos autem nunquam: ideo à uobis inueniri non potest. Verum est tamen, quia uos hac gratia fecistis indignos, ipsum per suos apostolos iturum ad gentes, ubicunque locorum dispersas, & sua misericordia docturum eas. Vnde ipsi sit honor, & gloria, & gratiarum actio. Et subiunxerunt: Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, & non inuenietis: & ubi ego sum, uos non potestis uenire? O pingue & crassum cerebrum, & cornea fibra. Adhuc quæritis eum, & non creditis uenisse, & non inuenistis, neque inuenietis Messiam, uestrum regem & saluatorem: sed uestrum iudicem & condemnatorem. Ipse est in cœlo, & in cœlum ubi est, conscendere non potestis. Deinde quid postea fecerit dominus, subdit Ioannes, dicens. ¶ In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat IESVS, & clamabat, dicens: Si quis sitit, ueniat ad me & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat spiritus datus: quia IESVS nondum erat glorificatus. ¶ Nouissimus dies magnus festi, est septimus, qui pari honore atque primus celebratur: quod ex libris Mo-
- Apocal. 1.** seos cognoscitur. In hoc ergo die stabat dominus in templo, & hic iam quartus erat ab accessu suo. Et illo die uenerunt ministri à principibus sacerdotum missi, ut apprehenderent eum. Et clamabat dominus: Si quis sitit, ueniat ad me & bibat. Si quis sitit uitam, ueniat ad me, & inueniet eam: si quis sitit salutem, ueniat ad me, & hauriet eam, sicut scriptum est: Qui me inuenierit, inueniet uitam, & hauriet salutem à domino. Ac is uenit ad eum, qui credit in eum. Ideo subdit: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Et quomodo dicit scriptura esse credendum? Sanè quemadmodum in Paralipomenis scriptum est, corde profecto: scriptum nāq; est: Oculi domini contemplantur uniuersam terram, & præbet fortitudinem ihs, qui corde
- 65**
- Numeri. 28.**
- Proverb. 8.**
- 1. Paralip. 16.**

corde perfecto credunt in eum. Ecce quomodo scriptura dicit esse credendum. Porro flumina aquæ uiuæ, sunt spiritus sancti gratiæ, illuminationes, & supra hominem intelligentiæ & doctrinæ sanctæ, plenissimè sitientem animam satiantes. Quia & id etiam per Esaiam prophetatum est, cum capite duodecimo ait: Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Et dicetis in illa die: Confitemini domino, & inuocate nomen eius. Et subdit: Exalta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël. Hæc est etiam dies, in qua hæc sanctissima profundebat uerba, in qua nunquam sic homo, testantibus aduersarijs eius, locutus est. Et id etiam dictum, Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ: de spiritu sancto & donis eius accipiendum, aperuit euangelista, cum ait: Hoc autem dixit de spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat spiritus sanctus datus, nondum erat illa diffusio spiritus, de qua dominus per Ioëlem prophetam loquitur: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et quare nondum datus? Quia IESVS nondum erat glorificatus, nondum ex resurrectione immortalitatis gloria decoratus, coelos ascenderat: nondum assumpta & resumpta carne in dextris uirtutis dei federat, quæ est gloria & glorificatio eius, de qua hic Ioannes loquitur. Et ante etiam ascensum domini in cœlum, non debuit esse donorum spiritus sancti in homines illa effusio: sicut psalmo sexagesimo septimo dicitur: Ascendisti in altum, coepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus, quod interpretatur Paulus: Dedisti dona hominibus. Sed quæres: Nonne datus est spiritus sanctus ante illud tempus hominibus? Non diffuse, ut tunc datus est, & etiam dabitur (ut existimauerunt maiorum plurimi) cum erit amplitudo fidei: quia diffusio illius spiritus, amplitudinem fidei facit, non fides diffusionem: quia omnis fides citra illam, infirma: cum illa autem, firma, ualida, & inconcussa. Cuius rei apostoli, discipuli, & primitiuæ ecclesiæ, fidei testes, indicio sunt. Porro ut filius per semetipsum in hominibus habitare dignatus est: ita & post filium per semetipsum, & immediata sui ipsius charismata in hominibus habitare dignatus est spiritus sanctus, qui etiam in prophetis per angelos inhabitabat. Attamen & nunc, & tunc, & olim habitat, habitabat, & habitabit ut uolet, qui sit benedictus in secula. Quid autem, cum hæc & sublimia illa, quæ loquente domino audiuit turba, acciderit, subdit Ioannes, dicens. **¶** Ex illa ergo turba, cum audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est uerè propheta. Alij dicebant: Hic est CHRISTVS. Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa uenit CHRISTVS? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello, ubi erat Dauid, uenit CHRISTVS? Dissensio itaque facta est in turba, propter eum. Quidam autem ex ipsis uolebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus. **¶** Ut pitissaturis, non nisi modicum quid uini propinari solet, ut ex tantillo totum probent: sic & nobis Ioannes, & alij euangelistæ paucum quid è sermonibus dominicis, non plenos eorundem calices apponunt, sed quantum tamen suggessit eis spiritus nobis propinandum: ut uel ex tantillo totum, quod etiam nobis non est propinatum, probemus: & reliquum non ab hominibus, sed à spiritu dei expectemus. Cum ergo dicit Ioannes hos sermones, intelligit integros domini sermones, quorum ueluti exempli gratia, solum hic particulam quandam nobis ipse scripto reliquit. Hos autem diuinitate plenos CHRISTI sermones, cum turba audisset, multi crediderunt in eum: quemadmodum & scriptum erat Esaiæ quinquagesimo quinto: Quomodo descendit imber, & nix de cœlo, & illuc ultra non reuertitur: sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen ferenti, & panem comedenti: sic erit uerbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæcunque uolet, & prosperabitur in his, ad quæ misit illud. Neque unquam dominus sermonem fecit irritum, quin semper aliqui crediderint. Et qui tunc crediderunt, dicebant, Hic est uerè propheta: intelligentes prophetam illum à Mose, & le

ge promissum. Alij dicebant, Hic est CHRISTVS, id est Messias: & hæc erat confessio fidei, confessio ueritatis, & spiritus agnitio. Qui autem non credebant, sed aduersabantur ueritati, dicebant: Nunquid a Galilæa uenit CHRISTVS? Quasi penitus exploratum esset, quod non: cum tamen Esaias propheta clamet de tempore aduentus eius: *Esaiæ. 9.* Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Neptalim, & nouissimo aggrauata est uia maris trans Iordanem, Galilæa gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Sed & quomodo Nazaræus siue Nazarenus uocandus erat Messias: nisi quia à Nazareth uenturus erat, quæ est in Galilæa? Mentiebantur igitur, qui à Galilæa negabant uenturum CHRISTVM. At quod addunt: Nõne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello, ubi erat Dauid, uenit CHRISTVS? hoc uerum erat. Et ita factum erat, & si nescirent: quia ipse dominus erat ex uirgine, quæ erat de semine Dauid: & insuper natus in Bethleem, & circumciscus, & à Magis, ut deus ibi adoratus: & inde, ut natiuitate, & ex natiuitatis loco egressus. Sed id ipsi (ut dictum est) nesciebant: & quod nesciebant, falso negabant, & asseuerabant quod nesciebant. Et facta est tunc dissensio inter illos qui crediderunt, & hos qui non crediderunt: negantibus his ipsum esse CHRISTVM, falsam & mendacem habentes persuasionem: illis autem defendentibus ipsum esse CHRISTVM: non ex se, sed à deo infusam & ueracem habentibus fidem. In qua concertatione, quidam ex non credentibus uoluerunt manum iniicere in ipsum. At tamen nemo eorum ausus fuit manum mittere, siue id fecerit timor turbæ, siue potius uoluntas eius, cui nihil poterat resistere. Neque tanta maleuolentia ac malignitate fuere ipsi ministri, qui ad eum apprehendendum missi fuerant, ut in eum manus uoluerint iniicere: sic gratia oris CHRISTI, sic mansuetudine eius, ferocitatem eorum si qua fuit mitigante, dicente Ioanne.

67 » ¶ Venerunt ergo ministri ad pontifices & pharisæos, & dixerunt eis illi: Quare
 » non adduxistis illum? Responderunt ministri: Nunquam sic locutus est homo, sicut
 » hic loquitur. Responderunt ergo eis pharisæi: Nunquid & uos seducti estis? Nun-
 » quid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc, quæ non
 » nouit legem, maledicti sunt. Dicit Nicodemus ad eos, ille qui uenit ad eum nocte,
 » qui unus erat ex ipsis: Nūquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso,
 » & cognouerit quid faciat? Responderunt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus
 » es? Scrutare scripturas, & uide, quia à Galilæa propheta non surgit. Et reuersi sunt
 » unusquisque in domum suam. ¶ Venerunt ergo (inquit) ministri ad pontifices: ex
 » quo intelliguntur principes, & pharisæi expectasse reditum ministrorum. Et dixe-
 » runt eis pontifices & pharisæi: Quare non adduxistis illum? non intelligentes, non
 » pro uoluntate hominum fieri contra ea, quæ diuina uoluntate geruntur: placebat eis
 » quod adducerent, non placebat deo quod adduceretur: deus autem hominibus po-
 » tentior. Factum est ergo quod deo placebat, ut iustum erat: non quod illis placebat,
 » quod iniquum erat & iniustum: quod & ipsi ministri fatebantur, respondentes: Nun-
 » quam sic locutus est homo, sicut hic loquitur. Nec ab re id dicebant: quia is erat de
 » quo scriptum erat: Et uoluntate labiorum eius non fraudasti eum. Et rursus: Diffusa
 » est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in æternum. Et ideo audientes
 » tam abundantem gratiam, quæ ex ore eius profluebat, nephas & impium duxerunt,
 » iniicere (ut ipsum apprehenderent) manus in eum, & dominorum suorum sacrilegis
 » iussis non esse parendum iudicauerunt: & probè quidem, deo scilicet ad hoc ipsos im-
 » pellente. Verum secus iudicauerunt cæci pharisæi, & duces cæcorum, dicentes eis:
 » Nõne & uos seducti estis? ac si planè dicerent increpando eos, Vos seducti estis:
 » quod falsum erat. Non enim erant seducti, sed parati ad maiorem gratiam, nisi ruina
 » suorum dominorum inuoluisset eos cum ipsis in perditionem æternam. Adiecerunt
 » falsam

falsam suasionem, qua illis persuadere uoluerunt quod seducti essent, cum dixerunt: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? In quo negabant ullum ex principibus, aut ex pharisæis credidisse in eum. Quod falsum erat. Nam & Nicodemus, & Iairus archisynagogus, qui principes erant, crediderant in eum, qui & secta erant pharisæi. Volebant ergo neminem principum aut pharisæorum credidisse in eum, sed solum turbam hanc, quæ non nouit legem, credidisse in eum: & hanc eorum hominum esse, qui maledicti sunt. In quo uolebant, omnes credentes in dominum esse accusandos ignorantiae legis, & omnes esse maledictos. At contra, ipsi erant maledicti, & turba benedicta. Ipsi enim erant, de quibus dicitur: *Psalmo. 3.* Tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorum contriuisisti. & hæc erat, de qua subditur: Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Cæterum Nicodemus ille, qui post primum pascha, quo Ioannes meminit dominum ascendisse Hierosolymam, uenit ad eum nocte: ut capite tertio huius uisum est: molestè ferens eos dixisse ministros seductos esse à domino, respondit eis: Nunquid lex nostra iudicat hominè, nisi prius ab ipso audierit, & cognouerit quid faciat? In quo arguebat eos transgressæ legis, quod condemnabant hominè, quem neq; audierant, neq; quid faceret nouerant. Cui indignati, responderunt: Nonne tu Galilæus es? exprobrantes ei quod Galilæus esset, & proinde illi ob patriæ cognitionem faueret: & obijcientes ei scripturarum ignorantiam, dicendo: Scrutare scripturas, & uide quia à Galilæa propheta non surgit. Vide, disce, cognosce, quod propheta ille, qui scilicet promissus est in lege per Moysen & prophetas, qui est CHRISTVS dominus, non uenit à Galilæa. Quod quodammodo uerum est. Neq; enim CHRISTVS ortu paterno à Galilæa, neq; à Iudæa, sed à coelo uenit. Neq; ortu materno, id est natiuitate ex matre, à Galilæa, sed à Bethleem Iudæ: etsi incolatu, ut colonus, & uir uagus uenerit à Galilæa. Falsum ergo erat, quod credebant, eum scilicet ortu esse à Galilæa: quod & intelligebant & innuere uolebant cum dicebant: Vide quia à Galilæa propheta non surgit. Quo facto, quia frustrati essent sua spe, & adductione CHRISTI à ministris, dissipatum est concilium ipsorum. Et sic profectò quicumque conspirant aduersus dominum & aduersus CHRISTVM eius, dissipabuntur, & per semetipsos confundentur, à diuina lege condemnati: ut ex secundo psalmo cognoscitur. Sed nos dirumpamus uincula taliū, & projiciamus à nobis iugum ipsorum (quādo quidem qui habitat in cœlis, iridebit eos, & dominus subsannabit eos) demusq; gloriam deo, & CHRISTO eius, per quem redēpti & saluati sumus: demus inquam deo patri per ipsum, & cum ipso, & spiritu sancto omnē laudē & gloriā, & honorē: quia eū solū deum qui trinus & unus est, decet oīs laus & gloria, & honor, in omnia & per omnia, & sup omnia seculorū secula. Amē.

CAPVT OCTAVVM.

IESVS autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo ite- 68
rum uenit in templum, & omnis populus uenit ad eum, &
sedens docebat eos. Adducunt autē scribæ & pharisæi mulie-
rem in adulterio deprehensam, & statuerunt eā in medio, &
dixerunt ei: Magister, hæc mulier modò deprehensa est in
adulterio: In lege autem Moyses mandauit nobis, huiusmodi lapidare: tu
ergo quid dicis? Hoc autem dicebāt, tentantes eum, ut possent accusare eū.
IESVS autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum ergo
perseuerarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est
10 uestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans scribebat